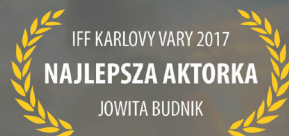
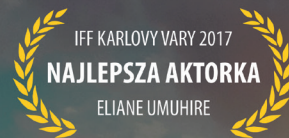

OSTATNIE WSPÓLNE DZIEŁO JOANNY KOS-KRAUZE I KRZYSZTOFA KRAUZEGO

Jowita Budnik Eliane Umuhire

PTAKI ŚPIEWAJĄ W KIGALI

KSIĄŻKA
W SPRZEDAŻY
OD 27 WRZEŚNIA

KOSFILM w koprodukcji z TELEWIZJĄ POLSKĄ S.A., ODRA-FILM, NARODOWE CENTRUM KULTURY i STUDIO A PREZENTOWAŁY FILM WSPÓŁFINANSOWANY PRZEZ POLSKI INSTYTUT SZTUKI FILMOWEJ „PTAKI ŚPIEWAJĄ W KIGALI” SCENARIUSZ I REŻYSERIA JOANNA KOS-KRAUZE I KRZYSZTOF KRAUZE
W ROLACH GŁÓWNYCH JOWITA BUDNIK ELIANE UMUHIRE SCENOGRAFIA I KOSTYUMY CLAUDINE JULIE MURENZI AGNIESZKA ZAWADOWSKA CHOROGRAFIEM JÓZEF ECHALLIER AGNIESZKA ECHALLIER JOANNA BOCHENSKA WYTWÓRZA KATARZYNA LEŚNIAK DREWEL RADOŚLAW BACHNO FILIP KRZEMIEŃ JAROSŁAW BAJDOWSKI ARTUR KUJCZKOWSKI ZOFIA MORUŚ MUZYKA PAWEŁ SZYMAŃSKI ZBIERKA KRZYSZTOF PTAK PISZ JÓZEFINA GODMAN WOJCIECH STARIŃ PISZ KIEROWNICTWO PRODUKCYJNE ALEKSANDRA BIELSKA PRODUCENT JOANNA KOS-KRAUZE

MATERIAŁY EDUKACYJNE

KINO ŚWIAT

przedstawia

PTAKI ŚPIEWAJĄ W KIGALI

Gatunek: dramat

Produkcja: Polska 2017

Reżyseria i scenariusz:

Joanna Kos-Krauze („Papusza”, „Plac Zbawiciela”),
Krzysztof Krauze („Papusza”, „Plac Zbawiciela”,
„Mój Nikifor”, „Dług”, „Gry uliczne”)

Obsada:

Jowita Budnik („Jeziorak”, „Obietnica”,
„Papusza”, „Plac Zbawiciela”),
Eliane Umuhire,
Witold Wieliński („Pod Mocnym Aniołem”,
„Chce się żyć”, „Wesele”)

KRÓTKO O FILMIE

Wstrząsająca opowieść o przyjaźni i przebaczeniu. Ostatni wspólny film Joanny Kos-Krauze i Krzysztofa Krauzego – twórców wielokrotnie nagradzanych obrazów „Papusza” i „Plac Zbawiciela”. Film otrzymał nagrodę FIRST LOOK na MFF w Locarno 2016 dla polskiego filmu w fazie postprodukcji oraz wziął udział w Konkursie Głównym 52. edycji MFF w Karlowych Warach 2017, gdzie Jowita Budnik i Eliane Umuhire otrzymały nagrody za najlepsze role żeńskie.

Jest rok 1994. Po tym, jak w Kigali zestrzelono samolot prezydenta Rwandy, trwają rozruchy między plemionami Tutsi i Hutu. W ciągu trwających 100 dni czystek z rąk ekstremistów ginie około miliona ludzi. Świadkiem tych wydarzeń jest Anna (Jowita Budnik) – polska ornitolog, która przyjechała do Afryki, aby prowadzić badania nad spadkiem populacji sępów w Rwandzie. Gdy zaczyna się ludobójstwo, Polka ratuje przed śmiercią młodą dziewczynę z plemienia Tutsi – Claudine. Anna umożliwia ocalonej ucieczkę do Polski. Po przylocie do kraju kobiety próbują otrząsnąć się z koszmarnych przeżyć, ale nie są w stanie wpisać się w rutynę codziennego życia. Pewnego dnia, po upływie kilku lat, Claudine decyduje się na powrót do ojczyzny. Anna postanawia wyruszyć wraz z przyjaciółką w tę niezwykle emocjonalną podróż do samego serca Afryki.

„Jak pisał Ryszard Kapuściński: ‘wiek XXI będzie wiekiem Innego’ i o tym właśnie chcemy opowiedzieć.”

Joanna Kos-Krauze, reżyserka

WOJNA W RWANDZIE

Rwanda to nieduży kraj w środkowo-wschodniej Afryce. Dwaj sąsiedzi – Demokratyczna Republika Konga i Tanzania dominują w regionie pod względem ekonomicznym, pozostali dwaj – Uganda i Burundi to mniejsze kraje zamieszkałe przez zbliżone do Rwandy etnicznie społeczności, w tym Tutsi i Hutu. Rwanda jest nazywana „Szwajcarią Afryki” albo „krajem tysiąca wzgórz”, gdyż 97% jej terytorium to tereny wyżynne i góryste. Najwyższy szczyt to nieczynny wulkan Karisimbi o wysokości 4507 metrów n.p.m.

Kraj jest zamieszkały przez przedstawicieli trzech grup etnicznych, niekiedy w XX wieku nazywanych kastami z powodu przypisanych funkcji społecznych: Tutsi, Hutu i Twa, przy czym pigmeje Twa to zaledwie 1% społeczeństwa.

W XV wieku władca z Tutsi Ruganzu Mwimba, stworzył silny ośrodek państwowy. Jego władza uznawana była na terytorium zbliżonym do dzisiejszego państwa. Przez kilkaset lat w zamkniętej przed światem naturalnymi granicami gór Rwandzie dochodziło do intensywnego mieszania się ludów. Większość mieszkańców (ok. 80%) stanowili Hutu, a utrzymującą się przy władzy mniejszość, Tutsi. Dowodem na bliskość kulturową trzech plemion jest jeden język bantu posiadający jedynie lokalne dialekty. Na terenie Rwandy jeszcze przed zaprowadzeniem władzy kolonialnej religią większości był katolicyzm dzięki misjom belgijskim i francuskim w tej części Afryki. Do czasów nowożytnych dwie monarchie Rwanda i Burundi funkcjonowały w swoistym sojuszu ekonomiczno-militarnym, a oba terytoria były mocno zdecentralizowane, rządzone przez lokalnych przywódców plemiennych Tutsi, rzadziej Hutu.

Po konferencji berlińskiej w 1885 roku, kiedy w wyniku rosnących ambicji kolonialnych zjednoczonych Niemiec oficjalnie podzielono Afrykę między mocarstwa europejskie, Rwanda przypadła właśnie Niemcom. Kolonizatorom znad Renu Rwanda nie wydawała się atrakcyjnym terenem, a dodatkowo był to czas wewnętrznych konfliktów, w które Niemcy nie chcieli się mieszać. Na terenie kolonii Rwanda-Urundi stacjonowały wojska niemieckie w niewielkiej liczbie, a jednym ze skutków ich obecności było zakorzenienie się religii protestanckiej w Rwandzie. Niemcy nie antagonizowali żyjących obok siebie Tutsi i Hutu. Od 1914 roku niemiecka obecność w Afryce Wschodniej zaczęła się zmniejszać. Ostatecznie w 1916 roku to terytorium zajęło wojsko belgijskie, choć oficjalnie Belgia otrzymała mandat od Ligi Narodów nad Rwandą i Burundi dopiero w 1923 roku. Administracja belgijska, cechująca się większym doświadczeniem w rządzeniu Afryką narzuciła reformy, rozpoczęła inwestycje m.in. w drogi, rozpoczęła eksport kawy na dużą skalę i miała bezpośredni wpływ na to, kto i jak rządził w Rwandzie. Belgowie mocno wspierali przedstawicieli ludu Tutsi, sprowadzając Hutu do roli służących, rolników uprawiających ziemię (hodowcami bydła mogli być tylko Tutsi) i zamykając przed nimi możliwości edukacji i jakiegokolwiek awansu społecznego.

Poczynając od 1933 roku, Belgowie rozpoczęli proces formalizacji podziału społecznego poprzez wprowadzenie dowodów tożsamości. Wszyscy mieszkańcy Rwandy mieli obowiązek ich posiadania. W dokumentach zapisana była przynależność do ludu: Tutsi, Hutu lub Twa. Belgowie przed II wojną światową, posiłkując się najnowszymi osiągnięciami antropologii i eugeniki, dowodzili fałszywej tezie o wyższości Tutsi nad pozostałymi plemionami. Smukła budowa, wysoki wzrost i jaśniejsza skóra miały dowodzić bliskości Tutsi i białego człowieka, w odróżnieniu od niższych Hutu i prymitywnych Twa. Podział społeczny dodatkowo utrwalał dostęp do edukacji, będącej w rękach Kościoła, prawie wyłącznie dla Tutsi.

Po II wojnie światowej Rwanda stała się terytorium powierniczym ONZ, niezmiennie w rękach Belgów. Stopniowo ograniczano przywileje Tutsi, Hutu otrzymali dostęp do niższych urzędów i edukacji, a co za tym idzie, możliwość podniesienia stopy życiowej i zamieszka-

Kadr z filmu

nia w mieście. Od 1952 roku w Rwandzie funkcjonowała Rada Najwyższa, jako ciało doradcze przy królu, a od 1956 roku Naczelna Rada Kraju – pierwszy parlament pochodzący z wyborów, zdominowany przez Tutsi. W 1953 roku monarcha Rwandy pierwszy raz zapelował do Belgii i ONZ o niepodległość dla swojego kraju. Taki postulat zaskoczył Belgów, postanowiono stopniowo przenosić poparcie na Hutu. W Brukseli mówiono, że to pozwoli zaprowadzić w Rwandzie demokrację. Misjonarze katolicki zaczęli edukować Hutu, zaskarbiając sobie ich sympatię.

W 1957 roku powstał Ruch Emancypacji Ludu Hutu (PARMEHUTU), który szybko przybrał rozmiary organizacji masowej. W 1959 roku nastąpiła pierwsza odłona konfliktu. Hutu zorganizowało masowe ataki na domy Tutsi, masakra trwała dwa tygodnie, bilans wynosił tysiące zabitych i rannych. Konflikt chwilowo uśmierzony trwał jeszcze przez dwa lata. Na początku konfliktu monarchia rwandyjska praktycznie przestała istnieć, Belgowie, mimo trwającej wojny domowej, w 1960 roku

zorganizowali wybory do władz lokalnych, które wygrali Hutu, a w 1961 roku zapadła nieoficjalna decyzja o wyjściu Belgów z Rwandy. Na mocy rezolucji ONZ w 1962 roku powstały dwa niepodległe państwa: Rwanda i Burundi. Ani ONZ, ani Belgowie opuszczając swoją kolonię, nie zrobili nic, aby zapobiec rozwojowi konfliktu wewnętrznego w Rwandzie pomiędzy Hutu, którzy zdobyli władzę, pielęgnowali w sobie poczucie krzywdy i byli większością, a Tutsi, którzy stracili władzę, ale dysponowali większym majątkiem, kontaktami zagranicznymi (przynajmniej w krajach sąsiedzkich), ale byli coraz mocniej atakowaną mniejszością. Tak zaczął się rozdział historii Rwandy jako niepodległej republiki.

W Burundi w tym czasie i przez następną dekadę również dochodziło do masowych mordów. W 1972 roku z rąk Tutsi zginęło od 100 do 300 tysięcy Hutu. Tragiczna sytuacja w obu krajach powodowała napływ uchodźców do Ugandy i Konga, oraz tworzenie tam organizacji partyzanckich finansowanych z różnych nieoficjalnych źródeł.

Foto: Ewa Łowżył

W 1973 roku w Rwandzie doszło do zamachu stanu. Władzę zdobył Juvenal Habyarimana, utrzymując władzę Hutu znacznie bardziej autorytarną niż wcześniej. Konstytucja 1978 roku wprowadziła system monopartyjny i zlikwidowała trójpodział władzy. Pierwsze dziesięć lat nowej dyktatury zbiegło się z szybkim rozwojem ekonomicznym kraju, dzięki któremu Hutu mogli dorównać poziomem życia do dyskryminowanych Tutsi, których coraz więcej emigrowało do Ugandy.

Sytuacja ekonomiczna Rwandy zmieniła się po suszy w 1989 roku, która ujawniła całkowitą bezradność rządu. Do tego w tym czasie na świecie znacznie spadły ceny kawy, podstawowego towaru eksportowego Rwandy. W kraju zaczęły mnożyć się akty przemocy politycznej, z morderstwami włącznie. Na pomoc przyszła Francja, lecz większość pożyczonych pieniędzy wydano na dozbrojenie armii rządowej. Nowy konflikt wisiął w powietrzu.

W tym czasie wielotysięczna grupa Tutsi w Ugandzie stworzyła Rwandyjski Front Patriotyczny (Rwandan Patriotic Front – RPF), który przyczyni się do zakończenia masakry w Rwandzie. Jego przywódcą został Paul Kagame, obecny prezydent Rwandy.

W wyniku obecności kilkuset żołnierzy francuskich w Rwandzie konflikt w latach 1990-93 tlił się na pograniczu rwandyjsko-ugandyjskim. Szacuje się, że w tym czasie z rąk Hutu zginęło ok. 2 tysiące Tutsi.

W Rwandzie do zaoignienia sytuacji przyczyniły się coraz bardziej popularne wśród Hutu media: dziennik „Kangura” (Pobudka), ale przede wszystkim Radio Tysiąca Wzgórz, bo duża część Hutu wciąż nie umiała czytać, a odbiornik radiowy był w każdym domu. Treści nawołujące wprost do przemocy, wyrównania rachunków, a nawet zachęcające do „wybicia karaluchów” jak nazywano Tutsi, zajmowały większość anteny przed i w trakcie masakry. Działania te motywowano rzekomą chęcią restauracji monarchii przez Tutsi z pomocą emigrantów z Ugandy i powrotem feudalnych relacji z czasów kolonialnych.

Jeszcze w 1992 roku rozpoczęły się próby zakończenia konfliktu z pomocą władz Tanzanii tzw. rokowania w Aruszy. Duży nacisk na pokojowe rozmowy kładły Stany Zjednoczone i ONZ. W 1993 roku prezydent Habyarimana podpisał porozumienie, które mówiło, że uchodźcy (Tutsi) mieli zostać objęci specjalnym protokołem repatriacyjnym, model armii miał być oparty na proporcji 50:50, a nadzór międzynarodowy miała sprawować niezależna misja ONZ. Misja UNAMIR z mandatem ograniczonym wyłącznie do obserwacji, przybyła do Kigali w marcu 1994 roku. W sąsiednim Burundi na przełomie 1993/94 roku doszło do zamachu i zabicia polityka Hutu, o co oskarżono przedstawiciela Tutsi. Ekstremiści Hutu w Rwandzie nawoływali do „ostatecznego rozwiązania”, likwidację Tutsi planowano organizując i szkoląc oddziały, które bez broni

palnej, za pomocą maczet, miały zabijać całe osiedla Tutsi oraz biernych Hutu. Tworzono listy osób do likwidacji oraz specjalne oddziały milicji Interahamwe, która miała tego dokonać z pomocą lokalnej społeczności Hutu.

W nocy z 6 na 7 kwietnia 1994 roku zestrzelono samolot, w którym leciał prezydent Rwandy. Radio podało, że sprawcami byli Tutsi z RPF. Prawdziwych sprawców nigdy nie odnaleziono. Godzinę po zamachu doszło do pierwszych aktów ludobójstwa, które trwało nieprzerwanie 100 dni, do początku lipca przy obecności wojsk ONZ w stolicy. Belgijski rząd w kwietniu podjął decyzję o wycofaniu swoich wojsk z terytorium Rwandy, co zmniejszyło misję ONZ o kilkuset żołnierzy i w maju, podczas najkrwawszego ludobójstwa liczyła ona ok. 1700 żołnierzy, biernie przyglądających się masakrze. Delegacje naukowców, misje katolickie i przebywający w Kigali dyplomaci zagraniczni zostali szybko ewakuowani z pomocą oddziałów UNAMIR. Późniejsze dochodzenie wykazało, że działania Hutu w większości nie były spontanicznym rozlewem krwi, lecz zaplanowanym kilka miesięcy wcześniej ludobójstwem. Morderstwom towarzyszyły: masowa grabież, okaleczanie, wielokrotne gwałty kobiet i celowe zarażanie wirusem HIV oraz AIDS. Często kaleczono ofiary tak, aby konały jeszcze przez wiele godzin. Trudna jest do określenia dokładna liczba ofiar, szacuje się, że w czasie 100 dni zabito przeszło 900 tysięcy ludzi. Było to największe ludobójstwo po II wojnie światowej.

Na początku lipca armia francuska rozpoczęła operację „Turkus”, mającą wspomagać wojska RPF (Tutsi), a ONZ wydała rezolucję zwiększającą misję w Kigali do 5,5 tys. żołnierzy z prawem użycia broni.

Bierność polityków ONZ, w tym Sekretarza Generalnego Boutrosa Ghali, przywódców mocarstw w tym Francji

i USA lub też zdecydowanie spóźnioną reakcją, tłumaczy się blokadą informacyjną, jaką stosowali Hutu oraz niechęcią „powtórki z Somalii”, a także trwającą wojną w byłej Jugosławii, która skupiała uwagę światowej opinii publicznej. Na terenie Rwandy w 1994 roku żadne państwo europejskie nie miało swojego stałego przedstawicielstwa dyplomatycznego. Niechęć do używania słowa „ludobójstwo” przez polityków tłumaczono mogącą się nasuwać analogią do zbrodni Holokaustu podczas II wojny światowej. W listopadzie 1994 roku powstał Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy w Aruszy (Tanzania). Przeciwko tej decyzji głosowała Rwanda, gdyż nie spełniał on oczekiwań nowej władzy w rękach Tutsi, bo nie przewiduje kary śmierci. Do dziś osądzono kilkudziesięciu zbrodniarzy, choć wielu z nich wciąż jest ściganych. Do osądzenia brakuje świadków, a wśród Hutu panuje zмова milczenia. Niejednokrotnie oprawcy i ich niedoszłe ofiary bez rodzin i bliskich, obciążone traumą wojenną, skazane na pomoc zagraniczną, żyją obok siebie, próbując normalnie funkcjonować.

na podstawie książek:

Jacka Regina-Zacharskiego „Rwanda. Wojna i ludobójstwo”
Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012;

Joanny Bar „Rwanda” z serii „Historia państw świata XX i XXI wieku”
Wydawnictwa Trio, Warszawa 2013.

Opracował Adam Rębacz

Nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie w IX LO
im. Klementyny Hoffmanowej w Warszawie

Twórca koordynator międzynarodowych projektów
edukacji nieformalnej: Między Wschodem a Zachodem,
Polska ścieżka w Berlinie, Polska ścieżka w Dreźnie.

Foto: Kadr z filmu

Scenariusz lekcji 1

Temat: Ocalone z rzezi – dramat kobiet, które przeżyły ludobójstwo w Rwandzie, w filmie Joanny Kos-Krauze i Krzysztofa Krauzego „Ptaki śpiewają w Kigali” – scenariusz lekcji języka polskiego dla szkół gimnazjalnych (III klasa) i ponadgimnazjalnych.

Cele lekcji

Po lekcji uczeń powinien:

- rozumieć intencje twórców oraz cel ich projektu;
- umieć interpretować tytuł filmu i charakteryzować jego konstrukcję;
- znać kontekst polityczny dzieła;
- rozumieć, dlaczego wydarzenia w Rwandzie nazywa się przykładem współczesnego ludobójstwa;
- rozumieć źródła i dostrzegać przejawy stanu traumy w zachowaniach bohaterki filmu.

Metody i formy pracy:

- pogadanka nauczyciela;
- konstruowanie notatek w domu i na lekcji;
- ćwiczenie umiejętności analizy i interpretacji kadrów i scen z filmu;
- formułowanie i prezentowanie na forum klasy są-

dów, opinii, wniosków;

- dyskusja kierowana;
- plan wydarzeń.

Środki dydaktyczne:

- film Joanny Kos-Krauze i Krzysztofa Krauzego, „Ptaki śpiewają w Kigali”, Polska 2017;
- www.wikipedia.pl/;
- www.filmweb.pl/;
- <http://www.konflikty.pl/historia/czasy-najnowsze/opowiesc-o-rwandyjskiej-tragedii/>

Pojęcia kluczowe:

- Rwanda
- ludobójstwo
- rasizm
- trauma
- uchodźca

Czas:

- 1-2 lekcje (język polski, możliwość wykorzystania filmu na zajęciach wiedzy o społeczeństwie – modułowa konstrukcja scenariusza)

Przebieg lekcji:

1. Przed obejrzeniem filmu zadajemy uczniom do domu przygotowanie notatki na temat rzezi etnicznej w Rwandzie. W pracy powinny znaleźć się takie punkty, jak:

- Geneza wybuchu nienawiści:
 - różnice etniczne (dwa plemiona: Hutu i Tutsi), społeczne (Hutu to niewykształceni chłopci, Tutsi to jakby arystokracja), polityczne (dyskryminacja Hutu przez rządy sprawowane przez przedstawicieli Tutsi);
 - brak reakcji ze strony instytucji międzynarodowych, które były informowane o narastaniu agresji plemiennych. Odmowa wzmocnienia sił wojskowych ONZ, trzymanie się zasady neutralności, a nawet – wycofanie z terenów Rwandy jednostek rozjemczych;
 - sprzedaż broni rwandyjskim rebeliantom przez międzynarodowych handlarzy i koncerny zbrojeniowe.
- Przebieg rzezi:
 - formowanie się uzbrojonych bojówek Interahamwe („Walczący razem”) i Impuzamugambi („Mający wspólny cel”), bestialsko atakujących ludność Tutsi i sprzyjających im Hutu, oraz podsycających nastroje nienawiści;
 - prowadzenie radiowej kampanii propagandowej wymierzonej przeciwko Tutsi, nazywanych podludźmi – nasilenie się nastrojów nacjonalistycznych i rasistowskich;
 - masowe mordy, gwałty i rabunki, dokonywane przez zwykłych ludzi, sąsiadów ofiar;
 - eksterminacja członków plemienia Tutsi: prawie milion zamordowanych w ciągu trzech miesięcy (od kwietnia do lipca) 1994 roku – masowe, bezimienne groby.
- Skutki rzezi:
 - wybuch wojny domowej w Rwandzie: odwet na Hutu w sytuacji zmiany rządów;
 - rozlanie się konfliktu na sąsiednie państwa;
 - toczące się procesy przeciwko tysiącom oskarżonych o ludobójstwo;
 - nieuleczalne traumy ocalałych z rzezi ofiar.

Wnioski: „Każde pokolenie wyrosło w XX wieku miało swoje własne ludobójstwo” – tym cytatem inicjujemy rozmowę z młodzieżą o tym, czym jest ludobójstwo i czy konflikt w Rwandzie można nazwać tym określeniem.

Podajemy słownikową definicję tego pojęcia, użytego po raz pierwszy w akcie oskarżenia w procesie

norymberskim przeciwko przywódcom III Rzeszy:

Ludobójstwo – zbrodnia przeciwko ludzkości obejmująca celowe wyniszczanie całych lub części narodów, grup etnicznych, religijnych lub rasowych, zarówno poprzez fizyczne zabójstwa członków grupy, jak i wstrzymanie urodzin w obrębie grupy, przymusowe odbieranie dzieci czy stworzenie warunków życia obliczonych na fizyczne wyniszczenie.

Następnie przytaczamy przykłady ludobójstwa w XX wieku potwierdzające myśl zawartą w cytacie: ludobójstwo Ormian w Imperium Osmańskim w czasie I wojny światowej (opisane przez Stefana Żeromskiego w „Przedwiośniu”); Holocaust; Auschwitz; zbrodnia katyńska; rzeź wołyńska; zbrodnie Czernych Khmerów; ludobójstwo Kurdów, masakra w Srebrenicy.

Następnie prosimy o wskazanie cech ludobójstwa w konflikcie rwandyjskim, demonstrując wybrane zdjęcia ze stron internetowych, np:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Rwandan_Genocide_Murambi_skulls.jpg

- masowość zbrodni popełnionych w krótkim czasie (nazwiska oraz adresy osób wytypowanych do likwidacji opublikowano na listach, pozostałych mordowali sąsiedzi)
- etniczny charakter zbrodni: unicestwiono około 80% całej populacji Tutsi
- wyjątkowe okrucieństwo, dotyczące wszystkich członków plemienia
- rasistowskie nastawienie do Tutsi („karaluchy, które trzeba zabić”), wzmocnione i upowszechnione przez radiową propagandę
- łatwość zabijania dzięki gwarancji bezkarności: „Jeśli zabijemy wszystkie karaluchy/nie zostanie nikt, by nas sądzić/bo to my będziemy zwycięzcami”. W Rwandzie zabijał każdy, kto miał na to ochotę i dysponował maczetą – nawet miejscowy urzędnik czy zwykły chłop. W początkowych scenach filmu widzimy również dzieci w roli potencjalnych zabójców
- powszechne grabieże i rabunki majątków ofiar (Claudine znajduje w swoim domu nowych lokatorów, którzy przejęli całe mienie jej rodziny, włącznie z ubraniami)

- zaangażowanie elit politycznych w podsycaniu nastrojów nienawiści (m.in. prawniczka-minister do spraw rodziny i promocji kobiet, odpowiedzialna była za formowanie brygad gwałcicieli chorych na AIDS, które miały atakować kobiety Tutsi – wątek ten obecny jest także w filmie)
2. Przechodząc do omówienia dzieła w kontekście jego budowy, pytamy o cel twórców filmu (burza mózgów, dyskusja kierowana), np.:
- Narracja filmowa została oparta na zasadzie równoległości wątku natury (obserwacja świata afrykańskich ptaków, głównie sępów) i wątku kultury (losy bohaterki i działania ludzi w Kigali i Polsce). Cel tego zabiegu jest podwójny: fabularny – wiąże się z pracą naukową Anny Keller – polskiej badaczki i współpracownicy zamordowanego profesora, która przybyła do Afryki, by zająć się zagrożoną populacją sępów, i symboliczny – podkreśla zaburzenie równowagi, harmonii i ładu natury przez postępowanie człowieka, ujawnia kryzys, a nawet – zaprzepaszczenie wartości humanistycznych, którymi szczyciła się ludzka cywilizacja na drodze swego rozwoju od poziomu zachowań zwierzęcych. Niezwykłe okrucieństwo człowieka w zadawaniu bólu i cierpienia swoim pobratymcom nie ma wzorca w przyrodzie. Nawet sępy, wzbudzające w ludziach lęk i wstręt, żywią się padliną, by zaspokoić głód. Motyw martwych sępów niesie w filmie wielorakie sensy: jest przede wszystkim oskarżeniem ludzi naruszających rytm przyrody (masowe mordy – nieopgrzebane zwłoki, które mają być, zdaniem Hutu, pożywieniem dla sępów) i w konsekwencji – prowadzących do jej zagłady. Intencją pary reżyserów było ukazanie zła tkwiącego w ludzkiej naturze (a nieobecnego w przyrodzie), ujawniającego się w etnicznych pogromach, ale także w niechęci lokalnej społeczności do Afrykanki (kontrola dokumentów wskutek donosu, zdemolowanie domu Anny), obojętności urzędników i bezduszości prawa oraz instytucji, zajmujących się uchodźcami (sprawa pobytu Claudine w Polsce i warunków przyznania jej statusu uchodźcy). Wątek ptaków pojawia się też w tytule filmu: ptaki śpiewają w Kigali, dopóki ludzie żyją we względnej zgodzie. Kiedy dochodzi do rzezi międzyplemiennych, zamiera śpiew, panuje cisza.
3. Prowadzimy dalej rozmowę na temat konstrukcji fabuły filmu. Młodzież zwraca uwagę na liczne afrykańskie retrospekcje, które przeplatają wydarzenia w Polsce. O czym to świadczy? – wspomnienia tragicznych wydarzeń nie zacierają się, przeciwnie, pogłębiają stan traumy, w którym tkwią obie bohaterki po wyjeździe z Kigali.
4. Dochodzimy do kluczowego tematu dzieła – dramatu ocalonych. Rekonstruujemy historię obu kobiet (plan wydarzeń):
- opuszczenie Kigali przez Annę i ukrywającą się w jej samochodzie córkę profesora, Claudine
 - rewizja i gwałt dokonany na Annie przez patrol Hutu (Anna nie ma pieniędzy, żeby opłacić się napastnikom, chroni też Claudine)
 - lot wojskowym samolotem do Polski – milczenie kobiet
 - w urzędzie imigracyjnym: Claudine wybiera opcję pobytu w ośrodku dla uchodźców, nie chce narażać Anny na dalsze kłopoty
 - wizyta pracownicy ośrodka u Anny w sprawie Claudine: „Tylko pani jest w stanie jej pomóc”
 - Claudine u Anny: praca dla Afrykanki, walka o jej stały pobyt w nowej ojczyźnie, nauka języka polskiego, konflikt z miejscową społecznością
 - list z Rwandy – odnalezienie ocalałej siostry Claudine
 - dramat wyboru: Claudine straci status uchodźcy, jeśli wróci teraz do Afryki
 - decyzja Claudine – chce wrócić do Kigali: „Nie mogę ciągle tylko uciekać”
 - sprzedaż archiwum ojca – pieniądze i paszport dla Claudine
 - z powrotem w Afryce: spotkanie z siostrą, odnalezienie domu, poszukiwanie szczątków bliskich, spotkanie z Sebastianem, dawnym narzeczoną, który uciekł do Ugandy i tam założył rodzinę
 - Anna i Claudine w więzieniu: rozmowa z mordercą rodziny Claudine – arogancją, brak poczucia winy: „Wczoraj my, dzisiaj wy. Zobaczymy, kto jutro.”
 - powrót samej Anny do Polski – pogrzeb jej ojca
 - przesyłka z Afryki
5. Skupiamy się na stanie psychicznym, w jakim znajdują się bohaterki, odwołując się do pojęcia traumy (sprawdzamy w słowniku definicję tego terminu):
- Trauma lub uraz psychiczny** – trwała zmiana w psychice, która spowodowana jest gwałtownym i przykrym przeżyciem.
- Trauma jest stanem psychicznym wywołanym działaniami czynników zewnętrznych, zagrażających zdrowiu lub życiu, które prowadzą do głębokich zmian w funkcjonowaniu człowieka. Rezultatem takiego urazu u osoby dotkniętej traumą mogą być utrwalone trudności w powrocie do poprzedniego funkcjonowania. Następstwami doznanej traumy może być: lęk, żaloba, depresja, wzrost zachowań agresywnych i autoagresywnych (w tym próby samobójcze), symptomy psychotyczne, obniżone poczucie własnej wartości, problemy społeczne.*
6. Prosimy młodzież o wymienienie objawów traumy – skutków przeżycia rzezi, zaobserwowanych u filmowych postaci, np.:
- zły stan zdrowia fizycznego: Claudine ciągle choruje, bo „nie ma pastylek na traumę”, obie bohaterki mają problemy ze snem

- niezdolność do pracy: Anna chce przerwać badania, Claudine nie może pracować w przetwórni ryb – widok krwi krojonych martwych ryb wzbudza w niej skojarzenia z Kigali
- próba samobójcza Claudine
- płacz, smutek, przygnębienie, zamknięcie w sobie, milczenie, konfliktowość (huśtawka nastrojów)
- poczucie wyobcowania Claudine w nowej ojczyźnie – tęsknota za bliskimi
- alkohol jako lekarstwo Anny na stres
- niemożność ucieczki od wspomnień i pamięci o zmarłych (zjadanie kartek z imionami bliskich)

- poczucie winy wobec zmarłych: Anny – wobec ojca, Claudine – wobec rodziny.

Wnioski: ocalenie stało się tragedią dla obu bohaterek, ponieważ zostało okupione cierpieniem fizycznym i psychicznym tak wielkim, że trudno z nim żyć i przystosować się do nowych warunków.

7. Praca domowa: Jak myślisz, co znajduje się na kasce, którą Anna otrzymuje w liście? – spróbuj dopowiedzieć ciąg dalszy historii obu kobiet.

Opracowała: Małgorzata Wiśniewska
Nauczycielka języka polskiego w IX LO
im. Klementyny Hoffmanowej w Warszawie

Foto: Ewa Łowżył

Scenariusz lekcji 2

Temat: Życie po ludobójstwie – lekcja wiedzy o społeczeństwie dla szkół ponadgimnazjalnych z użyciem filmu „Ptaki śpiewają w Kigali” w reżyserii Joanny Kos-Krauze i Krzysztofa Krauzego oraz tekstów źródłowych.

Cele ogólne:

- Przedstawienie historii Afryki Środkowo-Wschodniej i znaczenia kolonizacji dla czasów współczesnych
- Wyjaśnienie przyczyn konfliktów etniczno-klasowych
- Pokazanie ponadczasowości mechanizmów prowadzących do konfliktu
- Zobrazowanie relacji kata i ofiary w konflikcie i po jego zakończeniu
- Omówienie definicji ludobójstwa pod kątem historycznym i współczesnym

Cele operacyjne:

- Użycie pojęć geograficzno-historycznych Rwanda (Ruanda), Burundi, Uganda, Kongo (Zair), Tanzania
- Przedstawienie historii Rwandy z podziałem na okres przedkolonialny, kolonialny jako monarchii i po uzyskaniu niepodległości jako republiki
- Pokazanie podziału etniczno-klasowego czyli rasowo-ekonomicznego między Tutsi i Hutu z uwzględnieniem okresów dominacji jednych nad drugimi
- Rozstrzygnięcie problemu: czy określenie „kasta” jest adekwatne do podziału społecznego w Rwandzie?
- Przedstawienie roli społeczności międzynarodowej, w tym ONZ, w zapobieganiu i zahamowaniu ludobójstwa w Rwandzie
- Umieszczenie wojny domowej w Rwandzie w kontekście wojny w Somalii i krajach byłej Jugostawii
- Zapoznanie z wybranymi źródłami literackimi
- Zdobycie umiejętności oceny przez ucznia wydarzeń w Rwandzie w wybranym kontekście (lokalnym, światowym, historycznym, moralnym itd.)

Metody i środki dydaktyczne:

Praca z filmem „Ptaki śpiewają w Kigali” w reżyserii Joanny Kos-Krauze i Krzysztofa Krauzego, praca samodzielna i dyskusja na podstawie tekstów źródłowych, praca w grupach – przygotowanie odpowiedzi na pytania do zaprezentowania jako stanowisko w dyskusji.

Treść lekcji zgodna z podstawą programową przedmiotu wiedza o społeczeństwie oraz historia i społeczeństwo dla szkół ponadgimnazjalnych.

Lekcję należy przeprowadzić po obejrzeniu filmu i udostępnieniu tekstów źródłowych. Po wykładzie wprowadzającym nauczyciela na podstawie tekstu wstępnego i przeczytaniu tekstów źródłowych uczniowie w małych grupach odpowiadają na pytania i przygotowują stanowisko do końcowej dyskusji.

Słownik:

Artykuł II Konwencji ONZ w sprawie Zapobiegania i Karania Zbrodni Ludobójstwa z 1948 roku stworzonej

przez Rafała Lemkina definiuje ludobójstwo jako czyn dokonany w zamiarze zniszczenia w całości lub części grup narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych, taki jak:

- a) zabójstwo członków grupy
- b) spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy
- c) rozmyślne stworzenie dla członków grupy warunków życia, obliczonych na spowodowanie ich całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego
- d) stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy
- e) przymusowe przekazywanie dzieci członków grupy do innej grupy

Przebieg lekcji:

Ćwiczenie 1 – praca indywidualna (teksty 1 i 2)

Polecenie dla uczniów:

Zinterpretuj pisemnie fragment Księgi Rodzaju pod kątem konfliktu między Hutu i Tutsi. Czy twoim zdaniem analogia jest słuszna? Czy zgadzasz się z autorem tekstu nr 2, Révériem Rurangwa, ocalałym z masakry Tutsi, że wszystkiemu winien jest grzech zazdrości?

Ćwiczenie 2 – praca w grupach (tekst 3)

Polecenie dla uczniów:

Po krótkiej wymianie zdań wypiszcie wspólnie na jednej kartce cechy i cele działania „braterskiej więzi” ofiar ocalałych z ludobójstwa, o której pisze Révérien Rurangwa. Następnie, po przeczytaniu tego, co napisaliście, zaproponujcie sposób upamiętnienia ofiar ludobójstwa, który łączyłby wszystkie ocalałe, połączone „braterską więzią” osoby. Jak sposób upamiętnienia ofiar ludobójstwa, które przeżyły, różniłby się waszym zdaniem, od upamiętnienia ofiar ludobójstwa, które zginęły?

Ćwiczenie 3 – dyskusja

Teza do podsumowującej dyskusji:

Emigracja Tutsi i Hutu do krajów sąsiednich (Burundi, Uganda, Tanzania, Kongo) i Europy Zachodniej (Belgia, Francja) zwiększa gwarancje niepowtórzenia się konfliktu w Rwandzie.

Pytania do filmu: (sprawdzające znajomość treści filmu, możliwe do użycia jako wprowadzenie lub zakończenie lekcji).

1. Jaką symbolikę zawierają w sobie tytułowe ptaki?
2. Na jakie trudności adaptacyjne napotyka Claudine Mugambira w Polsce?
3. Dlaczego Anna Keller na początku nie chce zaopiekować się Claudine?

4. Jaka rolę dla Anny spełnia Claudine?
5. Dlaczego Claudine chce wrócić do Rwandy?
6. Co oznacza dla Anny powrót Claudine do Rwandy?
7. Jak przedstawiona jest Rwanda po wojnie? Co świadczy o niedawnym ludobójstwie?

Propozycja zadania domowego:

Przeszukaj strony internetowe międzynarodowych organizacji zajmujących się pomocą humanitarną i stwórz notatkę na temat aktualnej pomocy dla Rwandy. Odpowiedz na pytania:

- Jakie organizacje (międzyrządowe i pozarządowe) są obecne w Rwandzie?
- Czym zajmują się organizacje międzynarodowe w Rwandzie?
- Jak media oceniają i komentują działalność organizacji międzynarodowych w Rwandzie? Postaraj się w tekście prasowym oddzielić fakty od opinii i przedstawić je w klasie.

Teksty źródłowe:

Tekst 1

Abel był pasterzem trzód, a Kain uprawiał rolę [...] Kain składał dla Pana w ofierze plody roli, zaś Abel składał również pierwociny ze swej trzody i z ich tłuszczu [...] A gdy byli na polu, Kain rzucił się na swego brata Abla i zabił go.

Wtedy Bóg zapytał Kaina: Gdzie jest brat twój Abel? On odpowiedział: Nie wiem. Czyż jestem stróżem brata mego? Rzekł Bóg: Cóżeś uczynił? Krew brata twego głośno woła ku mnie z ziemi! Bądź więc teraz przeklęty na tej roli, która rozwarła swą paszczę, aby wchłonać krew brata twego, przelaną przez ciebie. Gdy rolę tę będziesz uprawiał, nie da ci już ona więcej plonu. Tułaczem i zbiegiem będziesz na ziemi [...]

Kain rzekł do Pana: zbyt wielka jest kara moja, abym mógł ją znieść. Skoro mnie teraz wypędzasz z tej roli, i mam się ukrywać przed Tobą i być tułaczem i zbiegiem na ziemi, każdy, kto mnie spotka, będzie mógł mnie zabić! Ale Pan mu odpowiedział: O, nie! Ktokolwiek by zabił Kaina, siedmiokrotną pomstę poniesie! Dał też Pan znać Kainowi, aby go nie zabił, ktokolwiek go spotka. Po czym Kain odszedł od Pana i zamieszkał w kraju Nod, na wschód od Edenu”

Księga Rodzaju 4, 9-14, Biblia Tysiąclecia

Tekst 2

Czy Abel był ojcem wszystkich Tutsi, a Kain wszystkich Hutu? Tego nie można wykluczyć. Jedno natomiast jest pewne: zazdrość zabija od zarania dziejów i jest stara jak historia człowieka [...]

Pierwszy mord w historii nie był bynajmniej ostatnim. Zamordowanie Abla rozpoczyna tylko niekończącą się listę kolejnych aktów przemocy. W Piśmie Świętym nieustannie leje się krew z powodu chorobliwej zazdrości – Ezaw i Jakub, Józef i jego bracia, Saul i Dawid,

i tak dalej. Dowodem może być cała historia ludzkości. Grzech zazdrości powoduje zaślepienie i ostatecznie duchową śmierć tego, który ulega jego niszczącej mocy. Zazdrość to diabelski tygiel, w którym wrą wszystkie rządy. Czy wielowiekowe rządy królów Tutsi mogły stać się przyczyną tak wielkiej zawiści ze strony ludności Hutu? Nietrudno w to uwierzyć. Kiedy kościół katolicki i administracja kolonialna oddali władzę w ręce Hutu, których wpływom sprzeciwiał się mwami, król Tutsi, dawni „zdominowani” nie przestali się mścić.

Fragment książki Révérien Rurangwa „Ocalony. Ludobójstwo w Rwandzie” (Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne POLWEN, Radom 2009, str. 146-148), będącej świadectwem ludobójstwa opisanym przez ocalonego świadka zbrodni na całej swojej rodzinie z ludu Tutsi.

Tekst 3

Wizyta w obozie koncentracyjnym na południu Polski, 50 km od Krakowa, głęboko mnie poruszyła. Zobaczenie Auschwitz to nieuprawianie turystyki czy pójście na pielgrzymkę. To podróż do miejsc ludobójstwa – źródła zbrodni przeciwko ludzkości, która jest podróżą w głąb siebie samego na spotkanie ze złem. Miejsce to jest „ciemną kartą historii, której nie da się wymazać”, jak powie jeden z więźniów obozu Stutthof. Obóz jest miejscem, gdzie wszyscy, którzy ocaleli, wracają jakby do siebie. Istnieje między nimi jakaś dziwna braterska więź. Mogłem tego doświadczyć w styczniu 2004 roku, gdy wziąłem udział w Kongresie Żydów Francuskich, na którym spotkałem innych ocalałych z ludobójstwa. Byli wśród nich starzy Ormianie i Żydzi, młodzi Tutsi i Hereros z Mozambiku. Ocalałych z ludobójstwa nie ma jednak wielu. Dziеляcy nas język również jest bez znaczenia, łączy nas bowiem głęboka więź, która potrafi obyć się bez słów. Stajemy się braćmi, jak tylko znajdziemy się przed górą butów, stosem obciętych włosów, zdjęciami ofiar, śladami bosych stóp zastygłych w zmarzniętej ziemi... Nasze ciała zastygają tak samo, pogrążone w pełnej protestu zadumie.

Bez trudu udaje mi się zaludnić ten śnieżny krajobraz skulonymi w sobie żywymi trupami w pasiakach, błakającymi się między barakami i kolczastym drutem. Bez trudu, to co tu się stało, nakładam na własne przeżycia, które tylko na pozór są zupełnie inne. Obce mi są baraki ustawione obok siebie na ponurej równinie. Mój świat to przepiękne wzgórze, gdzie tysiące kolorów odbijają się w czystym błękitnie nieba. Przyjrzyjcie się jednak dokładnie, a zobaczycie tysiące martwych ciał leżących obok siebie wzdłuż drogi, piasek poczerniały od krwi i rzeki, na których jak łodzie unoszą się opuchnięte trupy z rękami związanymi na plecach. Kraina zamieniona w obóz śmierci. Planowa masakra dokonana na oczach świata.

Révérien Rurangwa „Ocalony. Ludobójstwo w Rwandzie”, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne POLWEN, Radom 2009, str. 155-157.

Opracował: Adam Rębacz

Nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie w IX LO im. Klementyny Hoffmanowej w Warszawie.

Scenariusz lekcji 3

Temat: „Ptaki śpiewają w Kigali” w reżyserii Joanny Kos-Krauze i Krzysztofa Krauzego – scenariusz lekcji wychowawczej dla szkół ponadgimnazjalnych.

Cele lekcji:

- Próba przyjrzenia się, w jaki sposób bohaterki filmu radzą sobie z przeżytą traumą;
- Poszukiwanie odpowiedzi na pytania, czym jest rasa, uprzedzenia i rasizm;
- Co współczesny świat może zrobić w przypadku aktów agresji i ludobójstwa?
- Próba odpowiedzi na pytanie, ile przeciwności losu może wytrzymać człowiek?
- Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: na czym polega pomaganie innym ludziom oraz w jakim zakresie i wobec kogo jesteśmy gotowi na bezinteresowną pomoc?

Metody i formy pracy:

- samodzielne korzystanie z internetu i innych źródeł, wyszukiwanie informacji, sporządzanie notatek, prezentacja na forum klasy zebranych informacji;
- burza mózgów;
- praca samodzielna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- dyskusja;
- rozmowa kierowana.

Środki dydaktyczne:

- film „Ptaki śpiewają w Kigali”
- www.filmweb.pl
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Ludob%C3%B3jstwo_w_Rwandzie
- 7 kwietnia – Międzynarodowy Dzień Pamięci Ludobójstwa w Rwandzie w 1994 roku, (<http://www.unic.un.org.pl/rwanda/>)
- <https://www.youtube.com/watch?v=tyaEQEmt5ls>
- <http://www.psychiatria.pl/artukul/zespol-stresu-pour-azowego-charakterystyka-psychologiczna-i-neuropsychologiczna/3694>
- Anthony Giddens „Socjologia”, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012

Czas:

1-2 lekcje: otwarta struktura modułowa scenariusza pozwala nauczycielowi na wybór poszczególnych modułów i indywidualne skonstruowanie lekcji w zależności od zainteresowania tematem i czasu, jakim dysponuje. Ponieważ w filmie poruszane są bardzo trudne sprawy, warto na początek oddać głos młodym ludziom i zachęcić ich do poszukiwania własnych interpretacji, odpowiedzi i samodzielnego wyciągania wniosków (zadaniem nauczyciela jest koordynowanie wypowiedzi, wspieranie uczniów w nazywaniu uczuć,

emocji oraz w nazywaniu zjawisk, które zostały poruszone w filmie).

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie

Zajęcia zaczęłabym od pozwolenia i zachęcenia młodzieży do wypowiedzenia swoich wrażeń dotyczących filmu. Co ich poruszyło? O czym, ich zdaniem, opowiadał? Co twórcy chcieli przekazać? Jakie momenty utkwiły im w pamięci?

Możemy dać na ten punkt 5-10 minut i bez komentarza wysłuchać uczniów lub dołączyć do wypowiedzi i przedstawić swoje zdanie.

Film opowiada o trudnych przeżyciach młodej kobiety z plemienia Tutsi, której reżim Hutu zabił ojca i większość rodziny. Równie ważne są przeżycia Anny, polskiego naukowca, która prowadziła badania w Afryce. Obie kobiety na swój własny sposób radzą sobie z traumą po koszmarnych przeżyciach.

Czas trwania akcji w filmie to 4 lata (1994-98).

Wszystko zaczyna się w 1994 roku w Kigali, stolicy i największym mieście Rwandy. Tutaj bowiem rozpoczęły się masowe mordy ludności z plemienia Tutsi. W ciągu ok. 4 miesięcy zabito ok. 1 mln osób. Zwykli obywatele byli nawoływani do mordowania sąsiadów. Większość ofiar zginęła w miejscu zamieszkania, od maczet używanych przez bojówki. Palono domy pełne ludzi, gwałcono i zabijano kobiety i dziewczynki. Okaleczano i obcinano kończyny. Wielu masakr dokonywano w kościołach, szkołach i szpitalach, gdzie tysiące osób próbowały znaleźć schronienie.

Inne filmy opowiadające o ludobójstwie w Rwandzie:

- Filmy fabularne
 - 2004: „Hotel Rwanda”
 - 2005: „Czasem w kwietniu” (Sometimes in April)
 - 2005: „Shooting Dogs”
 - 2007: „Podać rękę diabłu” (Shake Hands with the Devil)
 - 2009: „Dzień, w którym Bóg odszedł” (Le Jour où Dieu est parti en voyage)
 - 2011: „Kinyarwanda”
- Filmy dokumentalne
 - 2004: „Podać rękę diabłu” (Shake Hands with the Devil: The Journey of Roméo Dallaire)

- 2005: „Pamiętnik z Kisangani” (Kisangani Diary)
- 2009: „Mój sąsiad, morderca” (My Neighbor, My Killer)

Film zaczyna się od ukazania czystek etnicznych w Rwandzie i wspólnej ucieczki Anny i Claudine z piekła przemocy. Kończy się również w Rwandzie rozstaniem obu par. Każda idzie swoją drogą.

Większa część filmu dzieje się w Polsce i to tutaj bohaterki muszą poradzić sobie jakoś z przeżyciami, których doświadczyły w Afryce. Pomimo traumatycznych doświadczeń próbują „normalnie” funkcjonować w codziennym życiu. Nie ma dla nich taryfy ulgowej.

Oczekując od uczniów wypowiedzi dotyczących filmu, warto wziąć pod uwagę możliwość, że trudno będzie młodym ludziom nazwać emocje, które im towarzyszyły albo z powodu tej trudności spróbują je zbagatelizować lub strywializować. Dlatego warto pokierować tymi wypowiedziami i zachęcić do zmierzenia się z własnymi odczuciami i trudnymi

sytuacjami przedstawionymi w filmie.

Joanna Kos-Krauze, współreżyserka „Placu Zbawiciela” i „Papuszy”, w filmie „Ptaki śpiewają w Kigali” ukazuje losy dwóch kobiet, które połączyły tragiczne wydarzenia w Rwandzie. Anna decyduje się uratować córkę profesora, z którym współpracowała podczas swojego pobytu w Afryce. Claudine traci większość osób ze swojej rodziny. Anna przechodzi piekło upokorzenia na granicy Rwandy, kiedy próbuje przemycić Claudine za granicę.

Historia, którą pokazuje reżyserka dotyczy zmagania się z traumą. Każda z przedstawionych kobiet przeżywa swój dramat na własny sposób. Każda osobno, w samotności, w swoim własnym świecie... Żadna z nich nie opowiada o tym, co przeżyła. Nikogo nie dopuszczają do swoich przeżyć. Każda z nich decyduje się na samotną walkę ze swoimi demonami.

2. Ludobójstwo

To jeden z tematów, który możemy zaproponować po obejrzeniu tego filmu. Chociaż przemoc opraw-

Foto: Kadr z filmu

ców jest pokazana tylko przez kilka początkowych minut filmu, to skutki tych działań są obecne w całym obrazie. Mamy możliwość towarzyszyć bohaterkom w ich codziennym zmaganiu się z przeżytą traumą.

Na stronie Ośrodka Informacji ONZ

<http://www.unic.un.org.pl/strony-2011-2015/ludobojstwo-w-rwandzie/2428>

można znaleźć informacje dotyczące ludobójstwa.

Czym jest ludobójstwo?

W rozumieniu Konwencji w Sprawie Zapobiegania i Karania Zbrodni Ludobójstwa (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide) z 1948 roku, ludobójstwem jest którykolwiek z następujących czynów, dokonany w zamiarze zniszczenia w całości lub w części grup narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych, taki jak:

- zabójstwo członków grupy;
- spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy;
- rozmyślne stworzenie dla członków grupy warunków życia obliczonych na spowodowanie ich całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego;
- stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy;

- przymusowe przekazywanie dzieci członków grupy do innej grupy.

Konwencja potwierdza, że ludobójstwo, popełnione czy to w czasie pokoju czy w warunkach wojennych, jest zbrodnią ściganą na mocy prawa międzynarodowego, a strony Konwencji zobowiązują się do jej zapobiegania i karania winnych ludobójstwa. Obowiązek zapobiegania i powstrzymania ludobójstwa spoczywa przede wszystkim na państwie, na terenie którego doszło do popełnienia tej zbrodni.

Zapobieganie ludobójstwu

„Zapobieganie ludobójstwu jest zbiorowym obowiązkiem. Razem dążmy do zapewnienia przyszłości wolnej od ludobójstwa. To najlepszy sposób, by upamiętnić tych, którzy 18 lat temu stracili życie w Rwandzie oraz by uhonorować wolę przetrwania ocalałych.” – Sekretarz Generalny ONZ Ban Ki-moon w 18. rocznicę ludobójstwa w Rwandzie, 2012.

Podczas II wojny światowej ponad 6 milionów ludzi zostało systematycznie wymordowanych przez nazistów z powodu swojej przynależności etnicznej, orientacji seksualnej lub posiadania cech charakterystycznych dla danej grupy ludności. Po kataklizmie wojny społeczność międzynarodowa podkreśliła potrzebę zapobiegania aktom ludobójstwa oraz ukarania osób za nie odpowiedzialne.

Foto: Kadr z filmu

W tym samym mniej więcej czasie (1992-95), co w Rwandzie, w Europie toczył się podobny konflikt na Bałkanach, pomiędzy bośniackimi Serbami a muzułmanami zamieszkującymi te tereny, zginęło ok. 200 000 ludzi. Działania stron walczących były równie okrutne, jak w Afryce.

Zadanie dla klasy:

Dyskusja – co można zrobić, by nie dopuścić do takich zdarzeń?

Czy powinno zwiększyć się wpływ innych krajów, organizacji międzynarodowych (np. ONZ) w sytuacji wojny/czystek etnicznych/konfliktów?

Czy świat radzi sobie z takimi sytuacjami?

Czy konflikty wewnętrzne państw powinny być ich własnym problemem, czy opinia międzynarodowa i wpływ organizacji międzynarodowych powinny stanowić siłę zatrzymującą czy rozwiązującą te problemy?

Czy społeczeństwo takie jak polskie, które przeżyło koszmar II wojny światowej, jest społeczeństwem, które wyciągnęło lekcję ze swojej historii?

3. Rasa; czy naprawdę różnimy się rasą?

Badacze mówią, że w sensie biologicznym nie istnieje coś takiego jak „rasa”.

Możemy rozpocząć ten moduł od zadania uczniom pytania: co to jest rasa? Czy można ustalić, kto należy do jakiej rasy? Od którego momentu jesteśmy np. biali? Czy trzeba mieć jasne włosy i białą cerę? A jak ktoś ma ciemne włosy, białą cerę, ale ciemne oczy? Czy wtedy też jest biały?

Czy wygląd ma znaczenie?

Czy nasi uczniowie jadąc do innego kraju, chcieliby być oceniani po wyglądzie?

Następnie proponuję obejrzeć pięciominutowy filmik:

<https://www.youtube.com/watch?v=tyaEQEmt5ls>

opowiadający o naszym pochodzeniu, o tym ile jest w nas naszej „rasy”.

Warto go zaprezentować uczniom i zaprosić do dyskusji:

Czy wiedza o naszym pochodzeniu, o tym, co zawiera nasze DNA zmniejszyłaby agresję i nienawiść między ludźmi? Czy mielibyśmy mniej uprzedzeń wobec innych ludzi?

W tym punkcie możemy zapytać również uczniów o to, w jakich kategoriach chcieliby być oceniani? Jeśli ktoś miałby coś o nich powiedzieć, to na co miałby zwracać uwagę?

To zadanie można zrobić anonimowo, tak by każdy na karteczce wypisał te kategorie, według których chciałby być oceniany/postrzegany przez innych ludzi.

Potem należałoby np. na tablicy podsumować to zadanie. A następnie wypisać kilka najczęściej powtarzających się kategorii. Dalszym krokiem mogłaby być dyskusja: co zmieniłoby się w relacjach międzyludzkich, gdyby ich uczestnicy postrzegali się przy pomocy wymienionych kategorii?

Innym wariantem mogłaby być praca polegająca na poproszeniu, by uczniowie spróbowali sami siebie opisać według wymienionych kategorii. Mogliby zrobić to na kartkach, a chętni na forum klasy mogliby podzielić się odczuciami związanymi z innym spojrzeniem na własną osobę.

Trzecim wariantem tej pracy lub trzecim krokiem mogłaby być praca polegająca na dobraniu się w pary i opisanie siebie wzajemnie według przedstawionych kategorii. Następnie trzeba pozwolić uczniom na podzielenie się swoimi odczuciami związanymi z realizacją tego zadania.

4. Rasizm

Skąd wziął się rasizm?

Czym się przejawia?

Dlaczego ludzie posługują się taką kategorią w kontaktach ze sobą?

Można poprosić kilka osób o przygotowanie prelekcji na ten temat.

Za ojca rasizmu uznaje się hrabiego Josepha Arthura de Gabineu (1816-82), który twierdził, że na świecie są 3 rasy: biała, żółta i czarna. Uważał, że biała rasa przewyższa obie pozostałe. W ten sposób stworzył podwaliny dla działań Hitlera, Ku-Klux-Klanu i apartheidu. Pomimo późniejszych badań, które w żaden sposób nie potwierdziły i nie potwierdzają tego twierdzenia, wielu ludzi wierzy w jego słuszność.

Rasizm – oznacza fałszywe przypisywanie dziedzicznych cech osobowości lub zachowań jednostkom o określonym wyglądzie zewnętrznym. Wynikająca z takiej postawy ideologia przyjmuje wyższość jednych ras nad innymi.

Uczniowie (np. w 4 grupach) mogą również przedstawić skutki rasistowskich działań nazistów, Ku-Klux-Klanu, apartheidu w RPA i działań Hutu wobec Tutsi.

Czy w Polsce występuje rasizm? Na czym on polega i jakimi działaniami się przejawia?

W jaki sposób można zapobiegać działaniom rasistowskim?

Może na taką lekcję warto zaprosić osobę zajmującą się przeciwdziałaniem rasistowskim, żeby podzieliła się swoją wiedzą z uczniami? Jeśli to jest niemożliwe, może warto nawiązać kontakt z taką organizacją i uzyskać informacje, materiały, pomoce, żeby wesprzeć taką dyskusję?

Burza mózgów:

Czemu ludzie posługują się stereotypami, uprzedzeniami w swoim myśleniu?

Czym uprzedzenia różnią się od dyskryminacji?

Czego nam jako ludziom (często wykształconym i uważającym się za kulturalnych) potrzeba, żeby nie używać stereotypów w myśleniu i działaniu?

Zadanie:

Uczniowie mają przedstawić kilka stereotypów, którymi posługują się oni, ich znajomi albo które ich drażnią, a następnie przedstawić informacje i fakty demaskujące te stereotypy, np. „blondynki są głupie” – żadne badanie nie potwierdza, że inteligencja jest zależna od koloru włosów, a wiele przykładów blondynek wskazuje, że kobiety o tym kolorze włosów osiągają sukcesy naukowe, w biznesie i polityce.

5. Etyka naukowca

Anna była w Afryce, żeby badać sępy. Mieszkała w domu zabitego profesora. Być może nie miała wyboru (etycznego) i musiała ratować Claudine.

Pytania do klasy:

Anna narażała własne życie, przeżyła osobistą traumę, żeby ratować dziewczynę – jak uczniowie rozumieją i oceniają to zachowanie?

Czy Anna miała wybór? Czy według uczniów można było w takiej sytuacji zachować się inaczej? Jeśli tak, to jak?

Czy można być naukowcem w sytuacji, kiedy dookoła giną ludzie?

Czy można się nie wtrącać? Czy to jest to samo co być obojętnym?

Czy istnieje etyka naukowca? Na czym by miała polegać?

Co oznacza pojęcie etyki?

Możemy podzielić klasę na grupy i każdej przydzielić inne zagadnienie. Później grupki przedstawiałyby na forum swoje wnioski, a pozostali uczniowie mogliby podjąć polemikę.

6. Trauma – jak człowiek radzi sobie z traumatycznymi przeżyciami?

Objawy traumatycznych przeżyć można obserwować w wielu obszarach funkcjonowania człowieka. Będą to objawy fizyczne, związane z ciałem i zdrowiem, objawy psychiczne, uczuciowe, emocjonalne, związane z zachowaniem i relacjami z innymi ludźmi.

Możemy poprosić klasę, żeby podzieliła się na grupy lub żeby chętni przygotowali informacje dotyczące objawów w różnych sferach funkcjonowania człowieka (w każdym obszarze ta lista jest długa).

Oprócz traumy ludzi, którzy przeżyli bardzo trud-

ne zdarzenia, dotyka zespół strachu pourazowego, czyli odroczone w czasie reakcja na bardzo trudne i silne przeżycia (wojna, gwałt, katastrofa komunikacyjna, tortury itp.). Składają się na nie zdarzenia zagrażające życiu oraz towarzyszące im poczucie bezradności.

Oznacza to ciągłe odtwarzanie w pamięci traumatycznych zdarzeń, rozpamiętywania, reagowania w sposób nieadekwatny do aktualnej sytuacji, ale odzwierciedlający traumatyczne przeżycia.

Zadanie dla uczniów:

Jakie przejawy traumy można rozpoznać u Claudine, a jakie u Anny?

Jak sobie radzą/nie radzą z rzeczywistością?

Jakie są relacje głównych bohaterek? Miały wspólne przeżycia, razem uciekły z piekła, razem mieszkają – co je łączy? Czy zbliżają się do siebie? Czy i jak siebie wspierają?

Dlaczego – zdaniem uczniów – w taki sposób wygląda relacja głównych bohaterek?

Czym dla Anny i Claudine był powrót do Rwandy?

Komentarz do pytań:

Anna i Claudine nie rozmawiają o tym, co im się przytrafiło, nie są ze sobą blisko, każda przeżywa swoją osobistą tragedię w swoim zamkniętym świecie. Anna nie umie ułożyć sobie relacji z bliskimi. Okazuje złość i pretensje wobec Claudine za przeżycia z Afryki. Claudine ma dużo objawów fizycznych, mdleje, choruje, ale również próbuje popełnić samobójstwo. Pomimo braku bliskiej relacji wspólne mieszkanie i poszukiwanie sposobu powrotu Claudine do Rwandy pozwala przetrwać zmaganie się z koszmarami.

7. Co to znaczy „pomagać”?

Na czym polega pomaganie?

Czy jesteśmy gotowi pomagać?

Na jakich warunkach jesteśmy gotowi pomagać i komu?

Do jakiego momentu jesteśmy gotowi pomagać? Do jakiego momentu jesteśmy odpowiedzialni za pomaganie? – dyskusja dotycząca decyzji Anny, że nie zaopiekuje się Claudine po jej wyjściu z ośrodka dla uchodźców: „ja już swoje zrobiłam”.

Praca w grupach:

Każda grupa opracowuje jedno pytanie i przedstawia na forum klasy.

Natomiast na pytanie: „Na jakich warunkach jesteśmy gotowi pomagać i komu?” warto, aby każdy sam sobie udzielił odpowiedzi. Alternatywą dla tego pytania mogłoby być pytanie odwrotne: komu nie udzieliłbym/abym pomocy i warto zapytać: dlaczego?

Jaki koszt gotowi jesteśmy ponieść, żeby komuś pomóc? (Anna poniosła bardzo osobiste koszty).

8. Dlaczego ludzie są dla siebie tacy straszni?

Proponujemy uczniom debatę na temat współczesnych idei/ideałów, o które według naszych uczniów warto walczyć.

Możemy poprosić uczniów o przygotowanie w domu choćby jednej takiej idei i dołączenie do niej kilku argumentów.

Następnie nauczyciel lub wybrany uczeń otwierają debatę, a osoby, które zgłosiły się do wystąpień, prezentują swoje koncepcje/przekonania.

Nauczyciel zachęca resztę klasy do podjęcia dyskusji i przedstawiania swoich argumentów i kontrargumentów.

Pytania pomocnicze:

Czy i jakie ideały istnieją we współczesnym świecie?

O co warto byłoby walczyć?

Na czym skupiamy się w naszym życiu?

Co jest dla nas najważniejsze?

Co wyznacza kierunek naszych działań?

Jakie wartości byłyby potrzebne we współczesnym świecie, żebyśmy mogli żyć w pokoju? Żebyśmy wzajemnie się szanowali? Żebyśmy siebie nie krzywdzili?

Bez jakich ideałów nie wyobrażam sobie funkcjonowania w świecie?

9. Granice wytrzymałości/upokorzenia/cierpienia.

Ten punkt to rozwinięcie albo alternatywa dla punktu ósmego.

Proponuję podobną formę: debatę dotyczącą sytuacji ludzi biednych, krzywdzonych, wykorzystywanych (obozy pracy, wyzysk dorosłych i dzieci, współczesne niewolnictwo, itd.), żyjących w stanie ciągłego zagrożenia lub wojny.

Prosimy uczniów o przygotowanie się w domu do tego zadania. Zebrania informacji, artykułów dotyczących współczesnych zjawisk społeczno-politycznych, które dzieją się wokół nas.

Dla równowagi warto zaproponować części klasy zebranie informacji dotyczących ruchów społecznych, kampanii, akcji, organizacji społecznych, artystów i innych, którzy działają na rzecz potrzebujących.

Warto uściślić:

- na czym polega ich działalność?
- jakich środków używają, żeby powstrzymać dane zjawisko?
- jaką pomoc oferują?
- w jaki sposób docierają do potrzebujących?

9. Co mogę ja? Co możemy my?

Pierwszy wariant:

Tworzymy z uczniami listę „małych” działań, które mogą służyć innym, np.:

- można komuś pomóc w zrozumieniu tematu lekcji lub w odrobieniu pracy domowej, można podzielić się kanapką, pomóc komuś na ulicy, starszej osobie, sąsiadowi, własnym rodzicom czy dziadkom, wziąć udział w akcjach na rzecz potrzebujących, wirtualnie adoptować zwierzaka ze schroniska, być życzliwym wobec tych, których na co dzień nie zauważamy...

Drugi wariant:

Proponuję wymyślenie jakiejś akcji lub inicjatywy na rzecz dobra innych lub dla potrzebujących. Najczęściej klasy organizują zbiórki, kiermasze, aukcje. To jest cenna działalność. Ale może tym razem nasi uczniowie mogliby dać coś więcej od siebie, niekoniecznie materialnego.

Może w okolicy jest ośrodek, w którym nasi uczniowie mogliby odegrać jakieś przedstawienie albo zagrać koncert albo przeprowadzić „dzień gier planszowych”. Może jest świetlica, gdzie brakuje osób, mogących pomóc we wspólnym odrabianiu lekcji?

Może trzeba pomóc przystosować jakieś pomieszczenie, żeby służyło jakiemuś lokalnemu dobru, a może w schronisku dla zwierząt potrzebują pomocy do wyprowadzania zwierząt na spacer itd.

Warto przeprowadzić z klasą jakieś działanie, które dałoby uczniom poczucie, że coś od nich zależy, że mogą swoją pracą i zaangażowaniem, choćby w niewielkim zakresie, ale jednak wpłynąć na poprawienie cudzego losu.

Opracowała: Beata Badziukiewicz,

Pedagog szkolny z IX LO
im. Klementyny Hoffmanowej w Warszawie

ZAPRASZAMY NA STRONĘ:
www.kinoswiatedukacji.pl

KINO ŚWIAT
E D U K A C J I

[Katalog tytułów](#)

[Kontakt](#)

*JESTEŚ NAUCZYCIELEM? ZAJMUJESZ SIĘ EDUKACJĄ?
SZUKASZ INSPIRACJI, MATERIAŁÓW, POMOCY DYDAKTYCZNYCH?*

*ZGADZASZ SIĘ Z NAMI, ŻE KINO MOŻE INSPIROWAĆ DO CIEKAWYCH ZAJĘĆ,
DYSKUSJI, PRZEMYŚLEŃ?*

CHCESZ ZORGANIZOWAĆ SWOIM PODOPIECZNYM POKAZ CIEKAWEGO FILMU?

*SKORZYSTAJ Z BOGATEJ I NA BIEŻĄCO UZUPEŁNIANEJ OFERTY
KINOŚWIATEDUKACJI.PL!*

Kontakt:

Irena Kruglicz-Kamińska, Kino Świat Sp. z o.o., ul. Belwederska 20\22, 00-762 Warszawa

tel.: 22 840 68 01 04, 728 302 018, e-mail: Irena.kaminska@kinoswiat.pl

<http://kinoswiat.pl/biuro-prasowe>; hasło: kino